

Т.В. Демчук

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА СИНОНІМІЇ У ЛІНГВІСТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ КИТАЮ

НА сучасному етапі розвитку лінгвістики китайські дослідники демонструють неабиякий інтерес до явища синонімії. Це, зокрема, проявляється у вигляді появи великої кількості теоретичних праць, автори яких (Ге Бенї, Лю Шусїнь, Чень Давей, Чжоу Цзянь, Чжоу Юйкунь та ін.) намагаються подати оригінальне бачення фундаментальних понять синонімології та створити прогресивні моделі вирішення найактуальніших проблем у цій галузі на матеріалі сучасної китайської мови. Не можна також не зазначити інтенсифікацію процесу створення різноманітних словників синонімів. При спостереженні за активним розвитком синонімологічної думки в сучасному Китаї виникає низка запитань, на які ще не було дано належної відповіді на сторінках наукових праць, а саме: чи завжди явище синонімії привертало увагу вчених у Піднебесній, яким чином досліджувалися синонімічні лексичні одиниці у різні епохи та які аспекти синонімів при цьому розглядалися тощо.

Завдання нашого дослідження полягає у пошуку відповідей на ці та дотичні до них питання. Для цього видається доцільним звернутися до теоретичних робіт В.І. Горелова, С.О. Костенка, А.Л. Семєнас, Ван Шаосїня, Го Лянфу, Є Генсьяня, Фу Хуайцїна, Хун Чен'юя, Чжао Кецїня та ін., які в процесі своєї наукової діяльності тією чи іншою мірою торкалися зазначених синонімологічних моментів.

Насамперед слід зазначити, що китайське мовознавство має глибоке історичне коріння: "Перші мовознавчі праці в Китаї належать до I тисячоліття до н.е." [Кочерган 2003, 25]. До специфічних рис китайської лінгвістичної традиції, окрім поважного віку та досить великої кількості наукових робіт, можна віднести й певну автономність її розвитку, зумовлену історичними, культурними та суто мовними факторами: "Стародавнє китайське класичне мовознавство являє собою одну

з трьох або й чотирьох незалежних мовознавчих традицій, відомих історії світового мовознавства" [Ковалик, Самїленко 1985, 10].

Відомо, що основна рушійна сила, яка змушувала вчених стародавнього Китаю намагатися розв'язати цілу низку актуальних для китайського мовознавства питань, мала суто практичні передумови, зокрема була зумовлена "потребою дати наукове пояснення та лінгвістичну інтерпретацію пам'яткам старокитайської літератури" [Удовиченко 1980, 13]. Це явище стосувалося насамперед первинного аналізу текстового матеріалу, що обмежувався тлумаченням значень лексичних одиниць стародавніх творів і знаменував собою зародження мовознавчої схоластики. Як зазначено у "Великій китайській енциклопедії" («中国大百科全书»), схоластика (训诂学) – це традиційна дисципліна у лінгвістичній практиці Китаю. Її основним призначенням було тлумачення слів та дослідження їхньої семантики. Схоластика стала окремою науковою дисципліною трохи більш ніж 100 років тому, але виконувала свої функції ще в часи, які передували епосі Цїнь¹. Тлумачення ієрогліфів (слів) здійснювалося на основі структури ієрогліфічного знака, фонетичного оформлення слова та за допомогою синонімів [中国大百科全书 1995, 1883]. Пізніше саме на теоретичному та практичному підґрунті мовознавчої схоластики починає формуватися нова лінгвістична наука – лексикологія. Слід зазначити, що хоча поліаспектне вивчення лексики китайської мови і має довгу історію, проте лексикологія як самостійна наука дисципліна сформувалася порівняно пізно [符淮青 1996, 17]. Повноцінні теоретичні лексикологічні роботи, як зазначає В.І. Горелов, почали з'являтися переважно у другій половині ХХ ст. [Горелов 1984, 8]. Зазначені факти дають підстави стверджувати, що у стародавньому Китаї ще не існувало спеціальних теоретичних праць,

присвячених основним проблемам лексикології взагалі та явищу синонімії зокрема. Водночас китайські вчені досліджували семантику й написання ієрогліфів, а також виявляли неабиякий інтерес до дотичних із синонімією лінгвістичних явищ – діалектології та етимології [Кочерган 2003, 25–26], що зумовило створення низки аналітичних робіт. Ці праці ще не можна кваліфікувати як повноцінні теоретичні розробки, вони були радше словниками, які містили велику кількість систематизованого за тематичним показником лексичного матеріалу. Разом з тим саме на їхній основі пізніше не тільки здійснювалися різнопланові теоретичні дослідження, а й закладалася база окремих наукових дисциплін. Наприклад, “твори, які було створено за доби Хань², – “Ер’я” («尔雅»), “Фан’янь” («方言»), “Шовень цзеци” («说文解字») та “Ши мін” («释名»), – стали фундаментальними для формування схоластики” [中国大百科全书 1995, 1883].

До династії Цін³ у Китаї ще не існувало теоретичних праць, у яких висвітлювалися б питання синонімії. Водночас відсутність зазначених робіт не означає, що не існувало самого явища синонімії. Синонімія в китайській мові сягає своїм корінням своєї давнини. Китайський лінгвіст Ван Шаосін⁴ зазначає, що у надписах на кістках та панцирах черепах⁴ уже є синонімами, і більшість із них – дієслова [符淮青 1996, 279]. Чжан Шуанді, досліджуючи лексичний склад давнього китайського “Літопису Весни та Осені Люй Бувея” («吕氏春秋»)⁵, не тільки зауважує наявність у ньому синонімів, а й робить їх об’єктом своєї наукової розвідки. Вчений здійснює статистичне дослідження лексичного наповнення тексту і констатує, що “у творі “Літопис Весни та Осені Люй Бувея” міститься загалом 472 синонімічні ряди, із них 328 (69%) складаються з моносилабів, а інші містять двоскладові слова або є змішаними (односкладові з двоскладовими). Синонімічних рядів, які складаються із двох слів, нараховується 258; тих, що включають три слова, – 46; чотири – 24” [див. 符淮青 1996, 283]. Го Лянфу зазначає, що в епоху Цзінь⁶ автор тлумачення одного з найдавніших в історії лексикографії Китаю словника “Ер’я” Го Пу⁷ також підкреслював існування синонімів, стверджуючи, що вони мали історичне та діалектне походження [郭良

夫 2000, 50]. На сучасному етапі розвитку лексикології Чжао Кецінь окреслює основні причини виникнення явища синонімії у стародавньому Китаї таким чином:

1) соціальне розмежування суспільства, внаслідок чого мова пересічної людини та можновладця (імператора, аристократа) почала відрізнятися;

2) надання слову оціночно-суб’єктивного забарвлення (позитивного чи негативного);

3) функціонування слів, які виражають ввічливість або підкреслюють повагу до особи (часто при звертанні);

4) використання слів “делікатного (тактовного) мовлення” для уникнення прямого називання неприємного предмета розмови (наприклад, смерть людини) тощо [符淮青 1996, 258].

Багато лексикологічних аспектів, зокрема і синонімія, уже розглядалися тогочасними науковцями, але це ще був переважно рівень фіксації фактів, примітивної систематизації та первинного аналізу наявного лексичного матеріалу. Основною метою опрацювання лексики давньокитайської мови було виявлення адекватності передачі й тлумачення слів на орфографічному, семантичному та фонетичному рівнях, що фіксувалося у словниках. Отже, для того щоб простежити хід розвитку лексикологічної і, зокрема, синонімологічної думки, насамперед потрібно належним чином ознайомитися з лексикографічною спадщиною Китаю.

Лексикографія мала дуже важливе значення як для практичного освоєння літературних джерел, так і для пізніших теоретичних розвідок. Адже словники, крім виконання важливої кодифікаційної функції, створюють базу для дослідження цілої низки важливих теоретичних питань, пов’язаних з існуванням та функціонуванням лексичного фонду мови в синхронічному та діахронічному розрізах. Як відомо, китайські словники поділяються на два основні типи: енциклопедичні та лінгвістичні. Проте, як стверджує В.І. Горелов, “для китайської лексикографії є характерною також наявність комплексних словників, які поєднують особливості двох основних типів” [Горелов 1984, 191]. Існують також “Словники власних імен” («专名词典») [中国大百科全书 1995, 718]. Давні

словники мали універсальний характер: вони описували фонетичний, семантичний та морфологічний аспекти лексичних одиниць, давали уявлення про етимологічний розвиток і територіальне походження лексики давньокитайської мови. Що ж стосується історичного поступу лексикографічної традиції Китаю, то його можна представити трьома основними періодами, які в основному збігаються з відповідними етапами розвитку лексикографії в інших народів світу [Ярцева 1990, 258].

1. Дословниковий період: основна лексикографічна функція – тлумачення мало-розумілих слів. Цей період знаменується появою в Китаї так званих глос (XX ст. до н.е.) – “пояснень значень окремих слів на берегах давніх текстів і книг. Збірки глос (глосарії) стали першими словниками-довідниками” [Селіванова 2006, 279–280].

2. Ранній словниковий період характеризується вивченням літературної мови – “головної загальнонародної, унормованої й регламентованої, культурно обробленої форми існування мови, що забезпечує певні сфери спілкування етносу” [Селіванова 2006, 308], яка значно відрізнялася в багатьох народів, зокрема й у китайського, від розмовної мови. Літературна мова *веньянь* (文言) сформувалася на основі живих діалектів, що існували в першій половині I тис. до н.е., але вже в I тис. н.е. значно відрізнялася від мови усного спілкування. З метою освоєння та вивчення літературної спадщини попередніх епох починають активно функціонувати перші тлумачні словники. У цих лексикографічних працях зазначались написання та вимова окремих ієрогліфів, слів та фразеологізмів, пояснювалось їхнє значення та використання. Смысловая структура слів розкривалася за допомогою тлумачення понять, які вони позначали, а іноді – за допомогою синонімів або антонімів [Горелов 1984, 195].

Створення першого в Китаї словника “Ер’я”, який нараховував понад 4300 слів та виразів, тривало протягом життя декількох поколінь лексикографів і, як стверджує Фу Хуайцін, завершилося на початку епохи Західна Хань⁸ [符淮青 1996, 18]. Науковці зазначають, що це був систематизований збірник коментарів та тлумачень слів, які зустрічалися в давніх писемних пам’ятках [符淮青 1996, 18; Ковалик, Самійлен-

ко 1985, 14]. Особливо варте уваги те, що словник “Ер’я” не тільки “являє собою сукупний орфографічний, енциклопедичний та ідеологічний норматив знань стародавніх китайців” [Ковалик, Самійленко 1985, 14], а й містить системний аналіз синонімічних лексичних одиниць давньокитайської мови [王惠, 1]. Чжан Шоукан, зокрема, стверджує, що “Ер’я” – це “найдавніша книга, в якій було зібрано та впорядковано синоніми, перший словник синонімів китайської мови” [常用同义词典 (序言) 1990, 2]. Є Геньсян зазначає, що слова у словнику розміщували в рядах за принципом їхньої семантичної подібності. Лексема, яка займала останню позицію, виступала в ролі семантичного ядра, за допомогою якого можна було пояснити всі інші слова ряду [刘叔新, 周荐 2000, 6–7]. Таким чином, у більшості випадків використовувалася структурна формула “X X X, X 也”, де X – це ієрогліф (слово), який має певні синонімічні зв’язки з іншими лексичними одиницями ряду (причому останній X здебільшого і є тим семантичним ядром, про яке говорить Є Геньсян). Як стверджує Фу Хуайцін, розглянувши один із таких синонімічних рядів (监、瞻、临、莅、俯、相、视 也), можна виявити, що лексичні одиниці, крім спільного значення *дивитися*, мають ще й певні семантичні відтінки: 监 означає *дивитися у воду або дзеркало*; 瞻 – *дивитися вгору або перед собою*; 临 – *дивитися згори вниз*; 相 – *уважно дивитися* [符淮青 1996, 22]. Відмінні семантичні елементи у значенні цих лексем істотно впливають на коректність їхньої реалізації у конкретному комунікативному акті та наводять на думку, що вказані слова є не синонімічними, а лише близькими за значенням. Лексема 视 має найбільш широку і водночас нейтральну семантику, тому у зазначеному структурному утворенні, виконуючи узагальнюючу та пояснювальну функції, виступає в ролі семантичного ядра для більшості (крім 俯 *кланятися* та 莅 *прибувати*) слів ряду. Включення у такого роду “синонімічні ряди” лексем, які або тільки опосередковано (俯) пов’язані з поняттєвим стержнем словникової статті, або взагалі (莅) видаються стороннім елементом у вказаному лексичному сполученні, свідчить про недостатність їхнього теоретичного опрацювання. Абсолютно

справедливими видаються також зауваження Фу Хуайціна, що “така методика⁹ не враховувала ні тонких семантичних відмінностей, ні функціональних нюансів, ні приналежності слова до частини мови, що нині, звичайно, видається неприпустимим” [符淮青 1996, 22]. Небезпідставними виглядають і критичні зауваження корифеїв сучасної китайської лексикології Лю Шусіня та Чжоу Цзяня, які стверджують, що лексеми, зібрані в словнику “Ер’я” у відповідні структурні єдності, часто не містять синонімічних зв’язків, а мають лише спільний семантичний відтінок значення [刘叔新, 周荐 2000, 7].

На нашу думку, всі зазначені твердження містять раціональне зерно і “Ер’я” справді не варто зараховувати до словників синонімів. Насамперед це тлумачний словник, у якому під час упорядкування лексичного матеріалу було використано первинний аналіз семантики слів і на основі схожості значень створено ланцюжки близьких за значенням лексем. Деякі ряди за своїм семантичним наповненням, безумовно, наближаються до стандартів синонімічних словників і навіть містять прототип сучасної домінанти синонімічного ряду¹⁰. Водночас у словнику “Ер’я” є також лексичні єдності, які не можуть претендувати на право називатися синонімічними рядами, оскільки слова у їхньому складі співвідносяться між собою лише на тематичному рівні, а тому можуть входити тільки до лексико-тематичних груп. Разом з тим, враховуючи, що у період створення словника ще не існувало теоретичних напрацювань у сфері синонімії, а були лише логіка та первинний рівень системного тематичного викладення й тлумачення лексики, можна вважати, що представлені в “Ер’я” ряди відрізняються достатньо високим рівнем семантичної організації і є безцінним внеском учених тієї далекої епохи у справу вивчення лексичного складу китайської мови в цілому і синонімії зокрема.

Не менш відомою у китайській лексикографічній спадщині є робота Ян Сюна¹¹ “Фан’янь” (“Словник діалектних слів”), у якій зібрано понад 2300 лексичних одиниць. За оцінкою деяких фахівців, ця праця є “діалектним словником синонімів” [Удовиченко 1980, 14], який було створено на рубежі нашої ери, і вважається почат-

ком зародження китайської діалектології. У цьому словнику пояснюються народні слова, що увійшли до складу літературної мови, із вказівкою на місце їхнього походження [Ковалик, Самійленко 1985, 14]. Китайські вчені відзначають, що це була одна з перших спеціальних праць у сфері діалектної лексикології, а також визнають її доробком, який “мав велике значення для дослідження як різних діалектів, так і діалектної та загальнолітературної лексики тієї історичної доби у порівняльному аспекті” [符淮青 1996, 22–23]. Важливим структурно-концептуальним моментом організації словника є, зокрема, те, що наявна в ньому лексика систематизована за двома основними параметрами: *семантичним* (наведено ряди слів, близьких або тотожних за значенням) і *територіальним походженням*. Продовжуючи традиції словника “Ер’я”, синонімічні ряди “Фан’янь” містили лексеми, які мали найбільш широке узагальнююче значення. Саме за їхньою допомогою і тлумачилися діалектні слова ряду. Разом з тим, на відміну від словника “Ер’я”, де відбувалася тільки фіксація синонімічних лексичних одиниць, у “Фан’яні” непоодинокими стають випадки детального опису діалектизмів та аналізу їхніх семантичних відмінностей. Водночас слід підкреслити, що подібні аналітичні розвідки ще не були масштабними й обмежувалися лише певним відсотком від загальної кількості взятого до опрацювання лексичного матеріалу. Більшість слів тільки фіксувалися у відповідних синонімічних рядах і не ставали об’єктом подальшого семантичного аналізу. Це призводило до того, що літературна мова, якою вони абсорбувалися (чи не абсорбувалися), сприймала їх без відповідних семантичних маркерів як своєрідні лексичні дублети до слів загальноприйнятої мови. Хоча насправді, як стверджує сучасний дослідник давньокитайської мови Хун Чен’юй, “у давньокитайській мові більшість синонімів були лише близькими за значенням словами, у семантиці яких були як елементи, що підтверджували їхній синонімічний статус, так і семи, які вказували на певні відмінності у їхніх значеннях” [див. 高钰京 2005, 97].

Одним із найбільш великих та універсальних тлумачних словників давніх

часів можна заслужено вважати перлину стародавньої китайської лексикографії словник “Шовень цзеци” (“Тлумачення простих знаків та роз’яснення складних”). Як зазначає український синолог С.О. Костенко, автор словника Сюй Шень¹² поставив за мету знайти правильні початкові форми та наукове пояснення написання, вимови і значення знаків (9353 ієрогліфи) на основі кращих зразків класичної літератури [Костенко 1999, 44]. У словнику “Шовень цзеци” продовжується лінгвістична традиція збору та систематизації семантично подібного (тотожного) лексичного матеріалу, що здійснювалися на основі тлумачень значень відповідних слів та пояснення їхніх семантичних відмінностей [див. 符淮青 1996, 26]. Цінність цієї лексикографічної праці полягає ще й у тому, що хінські знаки¹³ розглядаються не лише через призму тлумачення значення, яке вони мали в період створення словника, а й здійснюється дослідження їхніх етимологічних коренів; залучається діалектна лексика з посиланням на її територіальне походження. Вищезазначені моменти стали причиною його активного практичного використання, а згодом – визнання невичерпним джерелом для різнопланових теоретичних досліджень.

Проаналізований фактичний матеріал свідчить, що з плином часу інтерес до лексикологічних досліджень зростає: розширювалося коло розглядуваних питань, підвищувався рівень аналітичного опрацювання лексичних одиниць тощо. Разом з тим слід підкреслити, що в зазначених словниках ще не простежується чіткої профільної диференціації. Основним завданням укладачів було тлумачення слів, а не здійснення поглибленого семантичного аналізу, хоча стосовно окремих синонімічних рядів ця робота все ж проводилася. Враховуючи вищевказані та багато інших критичних зауважень, можна стверджувати, що названі праці ще не варто кваліфікувати як словники синонімів.

3. У період розвинутої лексикографії здійснюється опис та кодифікація словникового складу мови, що веде до загального підвищення мовної культури суспільства. Як свідчать енциклопедичні джерела, “з початку I тис. н.е. формується нова письмова мова, яка відображає розмовну мову”

[Ярцева 1990, 226]. У китайській мовній традиції це була мова *байхуа* (白话)¹⁴. С.О. Костенко зазначає, що з цього часу вже дві літературні мови розвиваються паралельно – мертва мова *веньянь* та нова літературна мова *байхуа*. Середньовічна філософська проза та новели писалися переважно *веньянем*, тоді як оповідання, драми і романи – мовою *байхуа*, що походила з північнокитайського діалекту і залишалася широкоживаною аж до початку ХХ ст., заклавши основи сучасної китайської літературної мови [Костенко 1998, 20].

Саме в цей час починають з’являтися профільні словники: синонімічні, фразеологічні, діалектні, термінологічні тощо. Г.М. Удовиченко стверджує, що на початку ХІІІ ст. китайські філологи прагнули вирішити актуальні питання у галузі текстології, ієрогліфіки, фонетики і діалектології. У цей час створюються енциклопедичні словники, з’являються перші роботи з етимології та семасіології [Удовиченко 1980, 14]. З часом збільшується не лише кількість напрямків лексикологічних досліджень, а й обсяг праць. Наприклад, на початку ХVІІІ ст. було укладено великий словник, який нараховував 47035 ієрогліфів і 1995 їхніх варіантів [Кочерган 2003, 26].

Пізніше поряд із кількісним показником з’являється і якісний: на відміну від лексикографічних праць, де тільки певною мірою була представлена аналітична робота над лексичним матеріалом, починають з’являтися перші теоретичні дослідження у сфері лексикології. За династії Цін аналіз синонімічної лексики стає не тільки більш точним, а й набуває рис науковості. Прикладом таких наукових розвідок можуть служити роботи Дуань Юйца¹⁵ “Хуньянь” (《浑言》) та “Сі’янь” (《析言》) [王惠, 1]. Підкреслюючи виняткову цінність цих праць на початковому етапі теоретичного опрацювання явища синонімії, Фу Хуайцін зазначає, що “в теоретичних працях “Хуньянь” та “Сі’янь” здійснюється поєднання семантичного та функціонального аспектів лексичних одиниць, що стало великим здобутком для теорії аналізу значення слів і значним поштовхом до розвитку лексикологічних досліджень у майбутньому” [符淮青 1996, 52].

Китайські ж лінгвісти першої половини ХХ ст. не проявляли особливого інтересу до вирішення як лексикологічних питань у цілому, так і синонімологічних зокрема. Лише в середині минулого століття вчені (Чжан Шилу, Чень Вандао та ін.) розпочали дослідження явища синонімії в сучасній китайській мові. В той час сфера наукових інтересів лексикологів здебільшого обмежувалася функціонально-стилістичними особливостями синонімів та закономірностями їхньої реалізації. Більш ґрунтовні наукові розвідки, які вже включали і семантичний аспект, здійснювалися вченими Китаю після утворення КНР¹⁶. Починаючи з 50-х років, лексикологія сучасної китайської мови стала окремою дисципліною, в якій питання синонімів було одним із ключових. Чжан Шоукан зазначає, що після утворення КНР у навчальних матеріалах не тільки містилися відомості, покликані окреслити поняття синонімії, а й давалося визначення синонімів та їхнє розмежування [常用同义词典 (序言) 1990, 1]. З плином часу невпинно збільшувалася кількість науковців, які займалися дослідженням явища синонімії, створювалися спеціальні теоретичні праці та словники, де висвітлювалися основні засади існування та функціонування синонімів у сучасній китайській мові. Разом з тим варто також зазначити існування так званого “застійного періоду”, зумовленого подіями “Великої культурної революції” (1966–1976 рр.), який призвів до переслідувань та різноманітних утисків тогочасної інтелігенції. Коли Китай усе ж таки вийшов із культурно-наукової кризи, китайським лінгвістам нічого не залишалося, як тільки долучитися до напрацювань світової спільноти і “критично сприйняти все, що було створено за цей час зарубіжною лінгвістикою” [Семенас 1992, 17].

Вчені аналізували та переосмислювали науковий доробок іноземних колег. При цьому якщо певні постулати або методи і бралися до уваги, то часто зазначалася специфіка їхнього існування або використання у площині сучасної китайської мови. Наразі у китайській лексикології існує значна кількість як теоретичних, так і практичних напрацювань у сфері синонімії. У деяких із них розширюються рамки прийнятих у світовій лінгвістичній практиці типологій синонімічних лексичних одиниць та чітко аргументуються критерії їхньої ідентифікації й диференціації, що, на нашу думку, є прогресивним моментом у загальній теорії синонімії. До таких робіт можна віднести, наприклад, наукові праці Лю Шусіня, Чжоу Цзяня, Ге Бені, Чжоу Юйкуня, Чень Давея та ін.

Розглянутий фактичний матеріал дає змогу стверджувати, що явище синонімії у китайській мові існувало ще в сиву давнину. Синонімічні лексичні одиниці не тільки активно використовувалися під час написання стародавніх творів, а й системно фіксувалися та піддавалися первинному семантичному і стилістично-функціональному аналізу, що відображалось на сторінках лексикографічних праць, які, у свою чергу, служили джерелом для теоретичних робіт наступних поколінь дослідників. Варто також зазначити, що, незважаючи на порівняно короткий відрізок часу існування на теренах Китаю повноцінного теоретичного опрацювання явища синонімії, китайські лексикологи спромоглися не тільки виявити певні недоліки в поширених у світовій синонімології твердженнях (наприклад, досить розмите визначення синонімів та недосконалу систему їхнього аналізу), а й запропонували шляхи вирішення цих питань, здійснивши їхню апробацію на матеріалі сучасної китайської мови.

¹ Період існування династії Цін (秦代): 221–206 рр. до н.е.

² Період існування династії Хань (汉代): 206 р. до н.е. – 220 р.н.е.

³ Період існування династії Цін (清代): 1644–1911 рр.

⁴ Йдеться про історичний період, який припадає на епоху Шан (商代): бл. XVI – бл. XI ст. до н.е.

⁵ Твір написано наприкінці періоду Воюючих царств (战国): 475–221 рр. до н.е.

⁶ Період існування династії Цзінь (晋代): 265–420 рр.

⁷ Роки життя Го Пу (郭璞): 276–324.

⁸ Період правління династії Західна Хань (西汉代): 206 р. до н.е. – 8 р.н.е.

⁹ Йдеться про дослідження синонімічних зв'язків між лексичними одиницями, які зафіксовані у словнику "Ер'я".

¹⁰ Мається на увазі узагальнююче слово (上位词).

¹¹ Роки життя Ян Сюна (扬雄): 53 р. до н.е. – 18 р.н.е.

¹² Роки життя Сюй Шеня (许慎): бл. 58 – бл. 147.

¹³ Термін "хінський знак" знаходимо на сторінках статті С.О. Костенка "Словник Шовень в історії розвитку китайської писемності" як аналог терміна "ієрогліф" ("китайський ієрогліф") [Костенко 1999, 46].

¹⁴ Приблизний час початку функціонування мови байхуа як літературної: X–XIII ст.

¹⁵ Роки життя Дуань Юйцая (段玉裁): 1735–1815.

¹⁶ Утворення КНР – 1 жовтня 1949 року.

ЛІТЕРАТУРА

Горелов В.И. *Лексикология китайского языка*. Москва, 1984.

Ковалик І.І., Самійленко С.П. *Загальне мовознавство (історія лінгвістичної думки)*. Київ, 1985.

Костенко С.О. Вступні зауваження до курсу сучасної китайської державної мови // *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Східні мови та літератури*, 1998, вип. 1.

Костенко С.О. Словник Шовень в історії розвитку китайської писемності // *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Східні мови та літератури*, 1999, вип. 2.

Кочерган М.П. *Загальне мовознавство*. Київ, 2003.

Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В.Н. Ярцевой. Москва, 1990.

Селіванова О.О. *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава, 2006.

Семенов А.Л. *Лексикология современного китайского языка*. Москва, 1992.

Удовиченко Г.М. *Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень*. Київ, 1980.

常用同义词典 / 吴海 主编. 北京, 1990.

符淮青. *汉语词汇学史*. 北京, 1996.

高钰京. 也谈同义词的辨析 // *黄河水利职业技术学院学报*. 第17卷. 2005, 第1期.

郭良夫. *词汇*. 北京, 2000.

刘叔新, 周荐. *同义词语和反义词语*. 北京, 2000.

王惠. 现代汉语同义词研究述评 // www.huayuqiao.org/articles/wanghui/wanghui11.pdf.

中国大百科全书 (简明版) / 中国大百科全书出版社编辑部主编. 第2部. 北京, 1995.

中国大百科全书 (简明版) / 中国大百科全书出版社编辑部主编. 第4部. 北京, 1995.